

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1919 kl. 1 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för inrymmande i skolundervisningen av upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 113, har herr *Hellberg* velat »till riksdagen rikta en vädjad, att den, behjärtande sakens betydelse, ville an hålla hos regeringen om åtgärder för att i vår undervisning, närmast i anslutning till den, som meddelas i kristendom och medborgarkunskap, måtte inrymmas en för det dagliga livets förhållanden lämpad och praktiskt anlagd upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet». Motionen.

I avseende i motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från läroverksöverstyrelsen och skolöverstyrelsen, och äro nämnda yttranden såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande.

Den fråga, på vilken motionären i förevarande motion fäst riksdagens uppmärksamhet, är förvisso en av de allra viktigaste. Den sedliga urartningen i allmänhet och särskilt erfarenheterna från de senare åren av den i oerhört hög grad tilltagande ungdomsbrottsligheten ha givit berörda fråga ökad aktualitet. Med bekymmer och ängslan måste man fråga sig, vilken Utskottet.

Bihang till riksdagens protokoll. 1919. 12 saml. 1 avd. 12 häft. (Nr 13.) 1

vårt lands framtid månde bliva, om utvecklingen till det sämre på detta område får fortgå.

Om demoralisationen skall kunna hämmas och vårt folk föras upp på en högre etisk nivå, fordras givetvis att i synnerhet åt de ungas karaktärsdaning ägnas större aktgivenhet än hittills. Hemmens plikt att lägga en god etisk grund är uppenbar. Statens krav på hemmen i detta fall böra icke uppgivas. Ansvaret för de ungas fostran bör ej heller avlyftas från föräldrar och målsmän och läggas enbart på skolan. Men klart är ju såsom ock av motionären erinrats, att många hem, och kanske de flesta, icke förmå fylla sin uppgift i detta hänseende. Denna brist kan visserligen icke helt avhjälpas därigenom, att skolans uppfostrande verksamhet stegras, men utan tvivel kan därigenom mycket vinnas i motionens behjärtansvärda syfte. Det gäller här i alldeles särskilt hög grad att icke försmå några medel, varigenom en bättre samhällsanda och en högre individuell kultur kunna skapas. Ehuru skolan icke kan göra allt, torde den dock kunna i vidare mån än hittills verka i sådan riktning. Utskottet anser därför önskvärt, att även den av motionären anvisade vägen bör försökas.

Utförandet av motionärens idé förutsätter icke att någon större apparat sättes i gång. Intet nytt ämne behöver för syftemålets vinnande införas på skolschemat — såvitt utskottet förstått motionären rätt avser hans förslag allenast ett betonande av att större vikt lägges vid detta moment i undervisningen. Några särskilda för ändamålet utarbetade läroböcker i ämnet böra och behöva givetvis icke heller förekomma utan blott, om så skulle visa sig lämpligt, en kortfattad handledning för lärarne.

Av de i ärendet hörda myndigheterna har såsom synes skolöverstyrelsen icke vare sig av- eller tillstyrkt motionen. Av läroverksöverstyrelsen har framhållits, att motionen i väsentliga avseenden oriktigt bedömer såväl skolans möjligheter på ifrågavarande område som dess faktiska insats på detsamma och förutsättningarna för ökandet av denna insats. Då läroverksöverstyrelsen väl härmed icke velat göra gällande, att skolans möjligheter i förevarande hänseende till fullo utnyttjats, finner sig utskottet icke av överstyrelsens berörda uttalande förhindrat att förorda, att de möjligheter, som ligga outnyttjade, prövas. För övrigt är att märka, att läroverksöverstyrelsens yttrande avser allenast de under denna styrelsens överinseende stående läroanstalterna.

Utskottet vill till sist uttala önskvärdenheten av, att den föreliggande frågan prövas i samband med de frågor, vilka förelagts den s. k. skolkommissionen. Därigenom torde, utom andra fördelar, även vinnas den, att frågan bleve utan att nya sakkunniga behövde för ändamålet tillkallas

bedömd av fackmän från så gott som alla de nu varande skoltyperna liksom åtgärder i motionens syfte då kunde bättre avpassas efter de skoltyper, som eventuellt komma att framgå ur den inom kommissionen pågående utredningen.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,
att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen måtte erhålla i uppdrag att taga i övervägande vilka åtgärder, som böra vidtagas för att på bästa sätt främja skolans karaktärsfostrande verksamhet.

Stockholm den 9 maj 1919.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar Borell, Bergman, Hulting, Schyller, Lillienau, Gullberg och Dalberg.

Bilaga 1.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Läroverksöverstyrelsen av Kungl. Maj:t anbefallts att till utskotte avgiva utlåtande med anledning av den inom Riksdagens första kammare av herr Hellberg väckta motionen nr 113 angående åtgärder för inrymmande i skolundervisningen av upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet, får överstyrelsen i ämnet anföra följande, varvid överstyrelsen begränsar sig till frågan, försåvitt den gäller de under överstyrelsens inseende stående läroanstalterna.

Såvitt överstyrelsen riktigt uppfattat motionens syfte, torde vad motionären begär av skolorna kunna sammanfattas sålunda: skolans arbete bör sträva till att bibringa lärjungarna icke allenast teoretiska insikter och praktiska färdigheter utan även etisk känslö- och vilje-, kort sagt karaktärsfostran; den etik, som denna fostran bör söka bibringa lärjungarna, bör vara uppburen och präglad av sann humanitet, vilken i grunden sammanfaller med den kristna kärleken; vid dessa grundsatsers tillämpning på livet bör man taga hänsyn jämväl till det dagliga livets utvärtes former.

I allt detta kan överstyrelsen för sin del obetingat instämma. Likaledes anser överstyrelsen i likhet med motionären, att det skolämne, som företrädesvis bör öva direkt karaktärsfostrande inverkan på lärjungarna, är kristendomen samt att jämväl medborgarkunskapen, i den mån denna utvecklar sig till särskilt ämne eller en särskild gren av historieämnet, bör kunna uträtta åtskilligt i nämnda syfte.

Däremot synes det överstyrelsen ensidigt, om man i detta sammanhang skulle fästa sig endast vid nämnda båda ämnen. Överstyrelsen vill med detta påpekande icke hava sagt, att motionären åsyftar en sådan ensidighet; den omständigheten, att han endast nämner sagda ämnen, kan lika väl tänkas bero därpå, att han vill framhålla dem såsom särskilt typiska exempel. Motionären må emellertid i detta avseende hava den ena eller andra uppfattningen, så anser överstyrelsen i alla händelser denna sida av saken så viktig, att överstyrelsen vill något närmare ingå på densamma.

Huvudmedlen för etisk fostran äro enligt överstyrelsens mening dels direkt undervisning om de etiska grundsatserna och deras sammanhang med olika sidor av livet, dels att de unga komma i levande beröring med etiska personligheter, dels att insättas i en sådan levnadsordning, som på dem ställer etiska krav, avpassade efter deras utveckling och av sådan art, att de utgöra stöd och hjälp på samma gång som krav.

Den direkta etiska undervisningen har givetvis sin förnämsta plats inom skolämnet kristendom. Men utom medborgarkunskap erbjuder helt visst även åtskilliga andra ämnen naturliga anknytningspunkter för sådan undervisning. Överstyrelsen vill exempelvis erinra om de tillfällen till dylik anknytning, som kunna finnas i sammanhang med studiet av historia och med litteraturläsning. Givet är emellertid, att den etiska

undervisningen i intet fall får göra ett sökt intryck. Den får därför i de senast nämnda ämnena icke förekomma i systematisk form, ej heller taga stort utrymme. Men av dess mera tillfälliga karaktär följer ingalunda, att den behöver vara värdelös. En låt vara kortfattad och på visst sätt tillfällig maning kan, där den kommer i det rätta ögonblicket och på det rätta sättet, göra mera intryck än många och långa utredningar.

Den levande beröringen med etiska personligheter gör givetvis det mest omedelbara intrycket, när dessa personer möta oss direkt i det levande livet. Därför är en av de viktigaste förutsättningarna för att skolan skall kunna utöva någon karaktärsfostrande inverkan på lärjungarna den, att lärarna själva äro utpräglade etiska karaktärer. Den lärare, som detta är, han har i själva verket en omätlig betydelse för lärjungarnas etiska fostran, i vilket ämne han än undervisar.

Men även med sådana personligheter, som vi icke längre kunna möta i levande livet, kunna vi komma i levande beröring på historiens och litteraturens väg. Därför blir det ett av de viktigaste medlen för karaktärsfostran att för ungdomen måla levande karaktärsbilder. Dessa bilder få större värde och göra större intryck, ju mindre roll lärarens utläggningar spela. Lärarens huvuduppgift blir icke att draga ut moraliska lärdomar, utan att göra bilderna själva så levande och verklighetstrogna som möjligt, så att de kunna verka genom sin egen inneboende kraft. Främst av alla dessa bilder står Jesu person; man kan därför säga, att kärnan i hela skolans uppfostrande verksamhet är, att ungdomen får ett så levande intryck som möjligt av hans person. Men skolan har också ett myllrande rikt förråd av andra personligheter att föra fram för ungdomens ögon — i ämnena kristendom och historia samt i allt vad litteraturläsning heter, den må förekomma i vilket av skolans ämnen som helst. Och vad som här har sitt värde, det är icke blott det direkt föredömliga hos de olika personligheterna, utan det är det äkta, typiskt mänskliga, även det, som lär oss att känna igen det begränsade eller rentav onda och farliga hos oss själva. Det är icke heller blott det individuellt personliga; det är också det kollektivt personliga, som möter oss i ett folk, en tidsriktning, ett parti o. s. v. Det är slutligen icke blott de historiska personligheterna utan också de diktade, blott de äro genomträngda av en inre sannings liv.

Icke minst viktig för den etiska fostran är den levnadsordning, i vilken skolan införsätter sina lärjungar. Det kan naturligtvis i detta sammanhang icke komma ifråga, att överstyrelsen framlägger något detaljerat program för denna ordning. Överstyrelsen vill allenast fästa uppmärksamheten vid vissa synpunkter, som enligt överstyrelsens mening icke alltid vinna tillbörligt beaktande.

Först det rätta förhållandet mellan de krav, som ställas på papperet, och dem, som verkligen upprätthållas. Alltför ofta händer det, att skolan i ett eller annat avseende begär för mycket och följaktigen med naturnödvändighet ser mellan fingrarna med kravets uppfyllande. Det finns skolor, som belasta sina lärjungar med ett otal förbud, som enligt sakens natur icke kunna upprätthållas. Det finnes lärare, som ge sådana läxor, att de aldrig kunna inläras ordentligt. Dylika krav äro ägnade att direkt motverka den etiska fostran, att direkt framalstra kärlek till skenet och likgiltighet för verkligheten. I motsats till ett dylikt förfarande är den riktiga grundsatsen denna: ställ måttliga krav, avpassade efter dens krafter, på vilken de ställas, och upprätthåll dem sedan utan konpromissande!

I nära sammanhang med denna grundsats står den: var noggrann också i sådant, som synes vara småsaker! Det klagas allmänt och enligt överstyrelsens mening i stor utsträckning med rätta över, att våra skolor icke ordentligt inlära elementerna i de

olika ämnena. Denna brist, vilken är en typisk yttring av den bristande noggrannheten i detaljer, gör, att hela den kunskapsbyggnad, som under studietiden småningom uppföres, kommer att vila på gungaende grund. Men den har också sin ödesdigra inverkan på ungdomens karaktärsfostran; den vänjer ungdomen vid ytlighet, vid att icke ta det så noga just med någonting.

En av de största svårigheter, man möter, då det gäller att inpassa ungdomen i skolans levnadsordning, är den falska solidaritetskänslan. Varje lärare vet, vilket hinder denna utgör, när det till exempel gäller att åstadkomma en verklig pålitlig utredning angående en inom en klass begången förseelse. Men denna känsla är icke blott ett hinder för upprätthållande av skolans ordning, den är också en förskola för den falska solidaritet i de vuxnas värld, som i form av klass- och partisamhörighet hotar att utrota all personlig självständighet, all saklig syn på verkligheten och all enkelt mänsklig samhörighet. Därför är det icke blott en av de svåraste utan också en av de viktigaste uppgifterna för skolans fostrande verksamhet att frigöra ungdomen från den falska solidaritetens tryck. Men detta kan aldrig ske genom enbart negativa åtgärder. Det gäller att därjämte vädja till den sunda instinkt, som trots allt dock ligger bakom nämnda känsla men där tagit sig karrikatyrmässigt uttryck, att ställa denna instinkt i goda syftens tjänst och hjälpa den att utveckla sig till en allt mer målmedveten strävan för dessa syften. Här öppnar sig ett rikt fält för sådana åtgärder, som söka uppfostra lärjungarna på en gång till och genom självdisciplin, samarbete och gemensamt ansvar. Dessa former av ungdomens solidaritet hava exempelvis ypperliga tillfällen att komma till sin rätt, när det gäller att uppträda hyfsat inom och utom skolan och överhuvud att skicka sig så, att man gör sin skola och sin kamrats heder.

Överstyrelsen har härmed velat giva några antydningar om, vad skolan kan och bör göra för ungdomens etiska fostran, och tror sig i vad överstyrelsen hittills anfört stå i god samklang med motionären. Däremot kan överstyrelsen i vissa avseenden, till vilka överstyrelsen nu övergår, icke följa motionären.

Det är en mycket vanlig företeelse, att man överskattar skolans möjligheter men underskattar, vad den faktiskt uträttar. I båda dessa avseenden synes det överstyrelsen, som om motionären felade.

Motionären framställer saken, som om den etiska uppfostran huvudsakligen vore en skolans uppgift. »Sedan», säger han, »kommer naturligtvis hemmens medverkan, där den kan ges, som ett gott understöd, liksom allmänheten genom sin opinion kan och bör befrämja det goda verket». Mot denna uppfattning måste överstyrelsen bestämt opponera sig. Skall skolan i nu förevarande avseende draga huvudbördan, blott med mer eller mindre tillfälligt understöd från andra håll, då begär man för mycket av skolan. Full kraft får aldrig arbetet på ungdomens etiska fostran, förrän varenda människa, som är i tillfälle att öva någotsomhelst inflytande på sina medmänniskor, — och vem är icke det, om ock i all anspråkslöshet? — känner det som en daglig, självklar plikt att ge akt också på denna sida av sitt inflytande, vare sig detta utövas mer direkt eller endast genom det personliga exemplet. Icke minst ansvar hava i detta avseende pressens och politikens personer och organisationer.

Å andra sidan förefaller det på motionärens framställning, som om han menade, att skolan för närvarande just ingenting gjorde i nu förevarande avseende. Särskilt synes han anse den nuvarande kristendomsundervisningen missriktad: den är genomgående alltför teoretiskt anlagd, den går ut på minneskunskap och blir i hög grad praktiskt ofruktbar, den rör sig i det stora hela på ett teologiskt-dogmatiskt plan

som ligger ganska fjärran från den tillvaro, i vilken barnens dagliga liv går fram, och för vilket katekesen är en typisk exponent o. s. v.

Såsom överstyrelsen framhållit i sitt den 21 mars 1918 avgivna yttrande med anledning av den av herrar Olof Olsson och Bäckström i första kammaren väckta motionen angående den konfessionella religionsundervisningens ersättande med en konfessionlös religions undervisning, har överstyrelsen öppen blick för den nuvarande kristendomsundervisningens brister. Men överstyrelsen måste icke desto mindre inlägga en bestämd gonsaga mot den skildring av förhållandena, motionären givit. Dess huvudfel är satt den är alldeles för generell. Överstyrelsen har, främst på grund av sin inspektionsverksamhet, en omfattande erfarenhet av kristendomsundervisningen vid de olika slag av läroanstalter, som stå under överstyrelsens inseende, och kan på grund av denna erfarenhet vitsorda, att det gör sig gällande en ständigt växande strävan till denna undervisnings utveckling just i de båda avseenden, som i nu forevarande sammanhang äro de viktigaste, nämligen att låta den ställa levande karaktärsbilder inför lärjungarnas ögon och att giva den verkligt naturligt sammanhang med lärjungarnas dagliga liv.

Överstyrelsen har likaledes, såsom framgår av överstyrelsens underdåniga utlåtande den 14 november 1918 angående katekesnämndens förslag till lärobok, öppen blick för den lutherska katekesens brister såsom utgångspunkt för barnundervisningen. Men härav följer icke, vare sig att katekesen saknar lämpliga utgångs- och anknytningspunkter för meddelandet av etisk fostran, ej heller att denna fostran skulle vinna på att lösryckas från varje sammanhang med teoretiska livsåskådning-frågor. Katekesen erbjuder tvärtom, trots alla sina brister och begränsningar, ypperliga uppslag för en dylik fostran. Särskilt torde det utan överdrift kunna sägas, att de tio bud, som Lilla katekesen behandlar i första huvudstycket, under åtskilliga hundra år varit den väsentliga grundvalen för den etiska fostran, som med all sin skröplighet dock hållit vårt folk någotsånär uppe och till och med fört det åtskilligt framåt. Och att etiken icke blir så att säga renodlad utan ställes i närmaste sammanhang å ena sidan med religionen, å den andra sidan med säkra, fasta kunskaper om den faktiska verkligheten och med tankens strävan att genomtränga dennas problem, det måste överstyrelsen betrakta icke blott som en fördel utan som en oundgänglig förutsättning för att undervisningen i etik skall kunna bli fruktbringande. Det förefaller nästan, som om motionären ville förvandla åtminstone en del av kristendomslektionerna till uteslutande etiska stämmingsstunder. Överstyrelsen har svårt att tänka sig några lektioner, som vore mera främmande för det verkliga barnalynnet och följaktligen hade mindre förutsättningar att hos lärjungarna väcka till liv andra stämningar än en hjärtlig leda.

Motionären talar om ett nytt och praktiskt moment, som bör få utrymme inom de många kristendomstimmarna. I själva verket torde det vara få ämnen, åtminstone inom de under överstyrelsens överinseende stående läroanstalterna, som ha så få timmar för att komma till rätta med ett så väldigt till ämnet naturligt och oskitjaktigt hörande stoff som kristendomsämnet; dess stoff är ju ingenting mindre än religion en i dess olika historiska utformningar och dess betydelse för individens och samhällets liv. Vad det här kommer an på, är verkligen icke att lägga nytt stoff till det gamla, om enligt sakens natur tillhör ämnet, utan att sovra detta stoff och behandla det på ett planmässigt och fruktbringande sätt. Lyckligtvis är emellertid det stoff, motionären förordar, i själva verket icke heller nytt utan lika gammalt som kristendomsundervisningen, varvid överstyrelsen ingalunda vill förneka, att det kan behöva komma både mera allmänt och bättre till sin rätt, än hittills skett.

Vad överstyrelsen sålunda mera utförligt belyst i fråga om kristendomsundervisningen, gäller i själva verket om skolarbetet i det stora hela, icke minst om en sida av detta, som motionären förbigått, nämligen skolans dagliga andaktsstunder och övriga högtidsstunder. Överstyrelsen vågar utan att göra sig skyldig till någon förhävelse å det arbetes vägnar, som överstyrelsen är satt att övervaka, bestämt påstå, att skolans insats i vårt folks etiska fostran redan nu är vida större och värdefullare, än motionären synes ha en aning om.

Härmed är emellertid ingalunda förnekad, att denna insats kunde och borde bli ännu vida större. Lättast och med de mest påtagliga resultat borde detta kunna bli fallet i fråga om den jämförelsevis yttre sidan av föreliggande uppgift, fostran till ett hyfsat skick. Ju djupare uppgiften fattas, desto svårare blir den givetvis, och desto mindre vågar man hoppas på hastiga, i ögonen fallande resultat. Första förutsättningen för att utvecklingen skall gå i den önskade riktningen är i alla händelser, att skolan får allt fler verkligt etiska karaktärer bland sina lärare. I jämförelse därmed är allt annat av sekundär betydelse: läroböcker, läroplaner, organisation och lagstiftning, lärarutbildning o. s. v. Givet är, att dessa faktorer icke sakna sin betydelse, i vissa fall till och med kunna ha ganska stor sådan. Givet är också, att vid deras ordnande och planläggande hänsynen till den etiska fostran bör göra sig starkt gällande. Men huvudsaken är den, att vår lärarkår inom sig får räkna allt fler utpräglade etiska karaktärer.

Av den syn på den föreliggande frågan, som överstyrelsen sålunda utvecklat, följer så gott som omedelbart, att överstyrelsen icke väntar sig någonting av sådana regeringsåtgärder, som motionären påyrkar. Etiska personligheter kunna inga regeringsåtgärder framskapa. Och även i de övriga avseenden, som här hava sin betydelse, är det mindre fråga om yttre ingripande än om ett av inre kraft framsprunget växande. Att efter måttet av sina krafter underhjälpas och vårda detta växande, det betraktar överstyrelsen för sin del som det centrala i hela sitt arbete.

Av det sagda framgår, att överstyrelsen i mångt och mycket instämmer med motionens syfte men anser, att den i väsentliga avseenden oriktigt bedömer såväl skolans möjligheter på i frågavarande område som dess faktiska insats på detsamma och förutsättningarna för ökandet av denna insats. Under sådana omständigheter kan överstyrelsen icke anse, att ett bifall till motionen skulle främja det syfte, motionären vill tjäna.

Stockholm den 27 februari 1919.

För läroverksöverstyrelsens chef:

Axel Åström.

August Johansson.

P. Sjölander.

Bilaga 2

I anledning av en inom riksdagens första kammare av herr Hellberg väckt motion angående vidtagande av åtgärder för inrymmande i skolundervisningen av upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet har skolöverstyrelsens yttrande infordrats.

Överstyrelsen, som torde hava att yttra sig över motionen endast i vad densamma kan avse de läroanstalter, vilka stå under överstyrelsens inseende, får härigenom anföra följande.

Såsom en av den nya tidens mest trängande uppgifter betecknar motionären uppväckandet hos folken av en samhörighetens och rättvisans anda, som kan möjliggöra ett på rättens och humanitetens principer grundat samliv ej blott mellan staterna utan jämväl mellan individerna. Han anser vidare, att om ock förlitandet på den medborgerliga och den därmed följande ekonomiska och sociala likställighetens inneboende förmåga att mana fram ett vaknare samhörighetsmedvetande och en starkare känsla av ansvar för allas rätt kan anses i det hela välgrundat, man dock icke får taga för givet att den demokratiska samhällsordningen ovillkorligen skall medföra en omläggning av individens viljeriktning. De egoistiska intressena frodas även inom demokratier. Plikt och ansvarskänslan gent emot andra behöver därför målmedvetet uppodlas genom folkets uppfostran till humanitet och samhällsanda.

Av de två huvudanmärkningarna, som riktats mot den folkuppfostran, våra undervisningsanstalter hittills givit: att denna uppfostran ej i tillbörlig grad tillgodosett utbildningen för det praktiska livets värv och att den alltför ensidigt inriktat sig på den intellektuella sidan av barnens själsliv med försummande av den mera karaktärsbestämmande, har, enligt motionärens mening, den enas berättigande blivit effektivt erkänt genom riksdagens beslut att utvidga folkundervisningen med praktiska ungdomsskolor, medan den andra anmärkningen kvarstår jämförelsevis obeaktad.

Enär de företrädesvis livsbestämmande intrycken mottagas och befästas under barndomen, då sinnet är mottagligast, borde, enligt motionärens uppfattning, ett nytt moment införas i den till karaktärsutbildning syftande sidan av skoluundervisningen, och detta skulle avse att göra den högsta moralnormen för personliga förhållanden mellan människor mer än hittills levande och tillämpad i det dagliga livet. Inriktandet av de ungas sinnen på rättvisans och humanitetens ideal borde göras till själva ledmotivet i uppfostran, och därför borde i skolundervisningen inrymmas upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet.

I avseende på motionärens här i korthet sammanfattade framställning vill överstyrelsen först göra några allmänna erinringar.

Av den i motionen utförligt framställda tankegång, som leder motionären fram till uttalandet av nyss nämnda önskemål i avseende på skolundervisningen, framgår oförtydligt, att han åsyftar en skoluppfostran, dels ägnad att åstadkomma en djupgående karaktärsdanning, genom sinnelagets inriktande enligt de högsta moraliska principer, dels avseende att bibringa den allmänna yttre hyfsning, som han med ett sammanfattande ord betecknar som levnadsvett.

Vid första påseendet torde det kunna förefalla, som om här berörda sidor av uppfostran egentligen sammanföle eller åtminstone till varandra stode i ovillkorligt orsakssammanhang. Om detta än borde vara det naturliga och riktiga — såsom motionären även synes anse — och om än beröringspunkter alltid måste finnas mellan karaktärsdanningen och det yttre framträdandet, får man här dock icke förbise en faktiskt befintlig åtskillnad. Den dagliga erfarenheten giver nämligen vid handen, att å ena sidan en av de högsta sedliga ideal bestämd karaktärsdanning kan vara förenad med ett otypligt och bristfälligt yttre skick och att å andra sidan belevnhet i det yttre ofta kan dölja de svåraste moraliska lyten. Att den åtskillnad, som sålunda antytts, beaktas och upprätthålles är av betydelse, då det gäller att fastställa mål och uppgifter för nppfostringsarbetet bland de unga och välja de därför tjänligaste medlen.

Det torde vidare icke böra lämnas opåaktat, att motionären i sin argumentering för en förbättrad folkuppfostran synes i viss mån underskatta vad som för vårt folk redan vunnits på det uppfostringsområde motionen avser. Utan att detta kan anses innebära någon nationell självförhävelse, torde kunna uttalas, att hos skilda lager av vårt folk ett starkt rättfärdighetskrav och en levande längtan efter sedlig lyftning göra sig förnumna och bland annat taga sig uttryck i en allt mera framträdande motvilja mot våld och brutalitet. Att — såsom motionären framhåller — den yttre kultur, som har avseende på den allmänna sammanlevnaden, i många fall företer väsentliga brister torde få medgivas, men därvid bör dock märkas, att dessa brister ofta äro mera skenbara och sammanhänga med en viss stelhet, ej sällan förenad med tillbakadragenhet och blyghet, som utgör ett grunddrag i vårt folklyne.

En rättvis jämförelse i här förevarande hänseende mellan den nu levande generationen och den, som här levde för endast en mansålder sedan — därvid under världskriget inträdda abnorma förhållanden lämnas å sido — skall helt visst icke blott utfalla till den förstnämndas fördel utan även ådagalägga de oerhörda framsteg vårt folk gjort i avseende på såväl allmän humanitet som yttre hyfsning. Den i sammanhang med samhällets fortgående demokratisering inträdda avståndsminskningen folkklasserna emellan, de stora folkrörelserna, nykterhetsrörelsen, de religiösa rörelserna och arbetarrörelserna, såsom drivande krafter härvidlag få icke underskattas, men det skulle innebära en orättvisa att icke erkänna att skolan, ej minst folkskolan gjort en betydelsefull insats i detta nationens uppryckningsarbete.

Då överstyrelsen här velat framhålla, att erkännansvärda framsteg tvivelsutan gjorts i vårt land i avseende på befolkningens humanitära uppfostran, är överstyrelsen för ingen del blind för att mycket brister i fråga om vårt folks sedliga lyftning och yttre hyfsning, och överstyrelsen är därför också fullt ense med motionären däri, att stora och krävande uppgifter härvidlag — i all synnerhet efter de ödesdigra verkningar i detta hänseende kristiden medfört — alltjämt föreligga, icke minst för skolans vidkommande.

I likhet med motionären anser överstyrelsen skolans uppgift på här berörda uppfostringsområde självfallet icke böra inskränka sig till allenast meddelande av rent teoretisk undervisning om höga moralbud. Den måste givetvis även avse att giva de unga väckelse till dessa buds tillämpning i det dagliga livet. De flesta lärare torde ock hava fullt klart för sig, att det mest samvetsgranna inpräglande av religiösa och etiska lärosatser blott kan åstadkomma en ofruktbar minneskunskap, därest icke känslö- och viljelivet påverkas och övas i att reagera i fråga om rätt och orätt.

Enligt överstyrelsens erfarenhet har denna sistnämnda synpunkt vunnit allt allmänare beaktande bland folkundervisningsanstaltarnas lärare, om ock ej i den grad

som önskligt vore. Rättvisligen bör dock erkännas lärarnas allmänna strävan att inrikta sitt arbete på de ungas såväl karaktärsuppfostran som yttre hyfsning. Härvid bör emellertid erinras därom, att undervisningen i och för sig visserligen måste anses vara en viktig faktormen att den dock betyder mindre i jämförelse med de vanor, som inom skolan grundläggas hos de unga, och överhuvud den anda, som där råder och som ytterst beror av de lärarpersonligheter, som möta dem.

I samband härmed vill överstyrelsen uttala sin förvissning därom, att den åvägbragta seminarierformen skall i sin mån bidra till att göra folkskolornas lärarkår allt mera skickad att möta de betydande krav, som i förevarande hänseende ställas på densamma.

Beträffande de ämnen, till vilka den ifrågasatta utbildningen närmast borde anknytas, har motionären särskilt erinrat om kristendom och medborgarkunskap. Att dessa ämnen böra vara ägnade att främja de ungas uppfostran i det avseende, motionären berört, synes obestridligt. Märkas bör dock, att medborgarkunskap icke tänkts skola såsom särskilt ämne upptagas å den egentliga folkskolans undervisningsplan utan skulle förekomma inom de reformerade fortsättningsskolor, som i anslutning till 1918 års riksdags beslut angående praktiska ungdomsskolor skola inrättas. Anknypningspunkter för den undervisning, varom fråga är, erbjuda sig emellertid i andra ämnen, exempelvis modersmålet, naturkunnighet och framför allt historia. Sistnämnda ämne torde väl jämte kristendomskunskap särskilt vara ägnat att klargöra och inskräpa det samband mellan nationerna och den allmänna samhörighet mellan människorna, som motionären med rätta tillmätt så stor betydelse.

Vad särskilt kristendomsundervisningen angår, framhåller motionären, att det höga budet om kärleken till nästan bör inövas till praktiskt bruk i allt mänskligt umgänge och göras till en ledande princip för det dagliga livet, till en grundval för gott levnadsvett. Härutinnan torde varje kristendoms lärare giva honom rätt. Kristendomsundervisning i sådan anda förekommer ock numera i långt större utsträckning än motionären synes antaga. Att denna undervisning bör hava en dylik uppgift är ock med styrka betonat i det förslag till undervisningsplan för rikets folkskolor, som överstyrelsen avgivit under innevarande år. I de anvisningar, som i nämnda förslag lämnas i fråga om ämnet kristendomskunskap, framhålles bland annat, att vid förklaringar och utredningar från lärarens sida enkelhet, åskådlighet och livfullhet bör eftersträvas och anknytning sökas med barnens liv och med förhållanden, som ligga barnens egna erfarenhetsområden nära, att av de berättelser och bilder ur den kristna kyrkans historia, som upptagas för de båda sista skolåren, bör framgå, att kristendomen varit och är en omgestaltande och nyskapande kraft såväl i den enskilda människans liv som i fråga om samlivet människor emellan och i fråga om mänsklighetens allmänna utveckling, ävensom att synnerlig vikt bör läggas vid att barnen, när de lämna skolan, hava ett levande intryck av kristendomens nära och innerliga samband med människolivet och av dess värde för detsamma.

Av det anförda torde framgå, att en undervisning med den syftning, som i motionen angivits, kan och bör anknytas till åtskilliga av skolans läroämnen. Att upptaga ifrågavarande undervisning som särskilt skolämne skulle däremot enligt överstyrelsens mening icke vara lämpligt, och ej heller torde densamma böra förekomma såsom särskilt kursmoment inom de ämnen, till vilka den anslutes, utan upptagas allestädes, där lämpliga anknypningspunkter erbjuda sig. Överstyrelsen vågar såsom sin förvissning uttala, att våra folkundervisningsanstalter och deras lärare i stort sett efter måttet av sina krafter och så långt rådande förhållanden det medgiva sträva att full-

göra den stora och betydelsefulla uppgift, som i förevarande avseende föreligger dem. Och överstyrelsen vågar jämväl hysa den förhoppningen, att de senare årens reformatoriska strävanden på folkundervisningens område i förbättrandet av lärarutbildningen, tillämpningen vid folkskolorna av en ny, tidsenlig undervisningsplan ävensom upprättandet av praktiska ungdomsskolor, skola visa sig ägnade att i sin mån främja den uppfostran till sann humanitet, som motionären med rätta betecknar såsom en av folkbildningsarbetets främsta uppgifter. Överstyrelsen vill för sin del, i vad på överstyrelsen ankommer, söka att stödja och främja alla strävanden i här berörda avseende.

Innan överstyrelsen lämnar det ämne, varom här är fråga, anser sig överstyrelsen emellertid böra betona, att om ock förvisso skolans insats i fråga om de ungas fostran till sedliga personligheter med yttre hyfsning helt visst är betydelsefull, det ej må förväntas, att även andra faktorer finnas, som därvidlag ingalunda öva ringare inflytande. Det må i detta sammanhang erinras dels om hemmet och hemlivet, dels om den allmänna opinionen och dess språkrör, erkännerligen tidningspressen. Förvisso äga dessa makter, vilka nå den unge även sedan han ställes utanför skolans inflytande, den mest djupgående betydelse — vare sig i god eller dålig riktning — i de avseenden, som av motionären berörts.

Stockholm den 31 mars 1919.

För skolöverstyrelsens chef:

K. E. Sandberg.

Olof Wibelius.